

Emlékezés Vlagyimir Nyikolajevics Kudrjavcevre (1923-2007) a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagjára

Remembering Vlagyimir Nyikolajevics Kudrjavcev (1923-2007), Honorary Member of the Hungarian Academy of Sciences

Vlagyimir Nyikolajevics Kudrjavcev jogász, a büntető jogtudomány, a kriminológia és a szociológia oroszországi művelője, egyetemi tanár, a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának társadalomtudományi alelnöke, majd az Akadémia Állam- és Jogi Intézetének igazgatója, a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja Moszkvában született 1923. április 10-én, tanító szülők gyermekeként. Édesapját, Nikolai Georgievich Kudrjavcevet már fiatal korában elveszítette, majd középiskolai tanulmányai befejeztével édesanyjával, Maria Alekseevna Kudrjavcevvvel az üzbegisztáni Taskentbe költöztek, ahol 1941-ben kezdte meg felsőfokú tanulmányait a Taskenti Állami Műszaki Egyetem energetikai tanszékén. Még ugyanezen év decemberében besorozták a hadseregbe, majd a taskenti katonai gyalogsági iskolába küldték. Hadászati tanulmányainak befejezése után 1942-ben hadnagyként csatlakozott az Iránban állomásozó szovjet 182. számú hegyi lövészeszredhez. Sokoldalú tehetsége már az ezredben eltöltött szolgálati évek alatt megmutatkozott, hiszen kezdetben géppuskás szakaszparancsnoki, ezredparancsnoki, vezérkari asszisztensi, aknavető századparancsnoki, majd megfelelő állomány hiányában katonai kihallgatói, nyomozói feladatokat is ellátott. Utóbbi feladatkör indíthatta el Kudrjavcevet a jogi tanulmányok felé. Katonai ügyészségi ajánlást követően 1944-ben felvételt nyert hallgatóként a Vörös Hadsereg Katonai Jogi Akadémiára. Tanulmányait az akadémián 1949-ben, aranyérmel fejezte be, amelyre tekintettel az akadémia büntetőjogi tanszékén marasztalták, ezzel párhuzamosan a posztgraduális képzést is elkezdte.

1952-ben Alexey A. Herzenzon vezetésével sikeresen megvédte „*Az ok-okozati összefüggés fő kérdései a szovjet büntetőjogban*” című kandidátusi értekezését, majd két évvel később kinevezték a büntetőjogi tanszék docensévé. 1956-ig dolgozott az akadémia óraadójaként, a kutatási osztály helyettes vezetőjeként, majd titkáráként. Az akadémia felszámolását követően a V. I. Lenin Katonapolitikai Akadémia Jogi Karán a Büntető- és Igazságügyi Jogi Tanszék vezető oktatójaként tevékenykedett. Kiváló szónoknak és óraadónak tartották.

A Szovjetunió Legfelsőbb Bírósága 1960-ban bírói állást ajánlott számára és 1963-ig a bíróság katonai kollégiumán dolgozott, miközben bővítette tudományos örökségét, monográfiák, tankönyvek, cikkek publikálásával, illetve 1963-ban „*A bűncselekmények minőségének elméleti alapjai*” című doktori disszertációjának megvédésével. Ugyanebben az évben visszautasította tábornoki kinevezését és életútját kizárólag a tudomány művelése felé fordította, azzal, hogy 1963-tól ellátta a Szovjetunió Ügyészségének bűnmegelőzési taktikáját fejlesztő szövetségi intézet igazgatóhelyettesi, 1969-től igazgatói feladatait.

1973-tól 1989-ig a Szovjetunió Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetének igazgatói pozícióját látta el, 1990-től az Intézet tiszteletbeli igazgatójává választották. 1974-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémia levelező, tíz évvel később, 1984-ben pedig rendes

tagjává választották. Később az Akadémia bölcész és társadalomtudományi alelnöki pozícióját töltötte be 1988 és 2001 között. Ebben az időszakban az Orosz Jogászok Szövetségének alelnöke volt.

Kudrjavcev részt vett az 1991. augusztus 15-i szuverén államok uniójáról szóló szövetségi szerződés előkészítésével foglalkozó bizottság tudományos munkáját segítő csoportban, amely szerződés nyolc tagköztársaság általi ratifikálásával a Szovjetunió sorsa és annak felbomlása is végleg megpecsételődött. Később figyelemmel kísérte az 1993. december 12. napján hatályba lépő Oroszországi Föderáció alkotmányának reformját is, a módosítást végző bizottságot szakmailag támogatta az alkotmánytervezet előkészítésében.

Kudrjavcev életművének legmeghatározóbb szeletét a kauzalitás elméletének vizsgálata képezte, ugyanakkor úttörőnek számított a konfliktológia, a jogszociológia, a jogelmélet és az összehasonlító jog témájú írásaival is az orosz tudományos életben. Monográfiáiban leginkább a szociológiai iskola tanait követte.

Kudrjavcevnek nemcsak a szovjet büntető jogtudomány fejlődésében, de a kriminológia tudományának oroszországi megjelenésében is nagy szerepe volt. Iskolateremtő célzattal vett részt az első szovjet kriminológiai tankönyv megalkotásában is, amelyért a szerzőkkel 1984-ben elnyerték a Szovjetunió Állami Díját.

Nem elhanyagolható segítő közbenjárása az Oroszország és Németország közötti tudományos kapcsolatok kialakításában sem, ugyanis Albin Eser és a freiburgi Max Planck Külföldi és Nemzetközi Büntetőjogi Intézet segítségével kétoldalú kollokviumokat szerveztek. A kialakult német és orosz tudományos kapcsolat fenntartása érdekében az Orosz Tudományos Akadémia Kudrjavcev halála óta évente megrendezi a tudós emlékére rendezett olvasóesteket.

Életét mindvégig az alkotásnak és a tudománynak szentelte. Az írásos beszámolók, visszaemlékezések szerint tanítványaira céltudatos, példamutató, humoros, de mindig kritikus személyisége és tudása olyan jelentős hatást gyakorolt, hogy az orosz tudományos élet az általa képviselt téziseket a mai napig a Kudrjavcev-iskola tanaiként tartja számon.

A 2000-es évek elején szívügyének tekintette az 1997. január 1-jén hatály lépett büntető törvénykönyv módosításával szembeni fellépést, ugyanis a tervezet hatályon kívül kívánta helyezni az elkobzás intézkedés alkalmazhatóságát. Ezt Oroszország nemzetközi jogi kötelezettségeire és az elkobzás gyakorlati szükségességének megalapozottságára hivatkozva olyan fontosnak tartotta, hogy más jogtudósokkal közösen a külügyminiszterhez, Igor Szergejevics Ivanovhoz és Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin elnökhöz is fordultak, azonban nem jártak sikerrel. Később Kudrjavcev vezetésével egy olyan törvénytervezet került kidolgozásra, amelyet 2006-ban, ugyan csak részben, de elfogadtak, bevezetve az elkobzás intézkedés általa javasolt formáját.

A jogtudós életének 85. évében, 2007. október 5. napján hunyt el szülőhelyén, Moszkvában. Végso nyughelye a Trojekurovszkoje temetőben található.

Az akadémikus születésének századik évfordulóján az Orosz Tudományos Akadémia Állami és Jogi Intézete megrendezte a „*V. N. Kudrjavcev akadémikus: A tudománynak szentelt élet*” címet viselő nemzetközi tudományos konferenciát, ahol amellet, hogy a Kudrjavcev tudományos örökségének főbb szegmenseit, életművének az orosz büntetőjogra és a globális kriminológiára, konfliktustanra és jogszociológiára mért hatását vizsgálták és ünnepelték, a szerző munkásságának szentelt ünnepi kötetet is bemutatták.

Vlagyimir Nyikolajevics Kudrjavcev jelentős tisztségei és tagságai: A Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja (1979); a Szovjet Jogászok Szövetségének alelnöke; a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének alelnöke; az Orosz Szolidaritás Társaság elnöke; az Ázsiai és Afrikai Népekkel való Szolidaritás és Együttműködés Orosz Társaságának elnöke (1991); a Szovjetunió Népi Képviselői Kongresszusának tagja (1989); a Szovjet Társaság Anticionista Bizottságának tagja; a Moszkvai Városi Tanács képviselője; a Szovjetunió Tudományos Akadémia teljes jogú tagja; az Orosz Tudományos Akadémia teljes jogú tagja; a Kínai Népköztársaság Tudományos Akadémiájának tagja és Ukrajna Tudományos Akadémiájának tagja; a Tádzsikisztáni Tudományos Akadémia külföldi tagja.

Vlagyimir Nyikolajevics Kudrjavcev kitüntetései: A hazáért tett szolgálataiért lovagrend 3. fokozata; a Lenin-rend lovagja; az októberi forradalom rendjének lovagja; a Becsületrend lovagja; a Szovjetunió Állami Díjának kitüntetettje; az Oroszországi Szovjet Szövetségi Szocialista Köztársaság kitüntetett tudósa; a Demidov Tudományos Alapítvány Demidov-díjának nyertese és az M.M. Kovalevsky-díj első kitüntetettje.

Életműve a büntető jogtudomány, a kriminológia és a szociológia számára is kiemelkedő jelentőségű, ami miatt Kudrjavcev mai napig a XX. század egyik legtehetségesebb orosz jogtudósának tekinthető. A konferencián mint a fáradhatatlan munkásról és a tudományos szolgálat kiváló lovagjáról („*неутомимый труженик и благородный рыцарь научной службы*”) emlékeztek meg róla.

Vlagyimir Nyikolajevics Kudrjavcev főbb művei

Mi a bűncselekmény? (Что такое преступление) 1959; A bűncselekmény objektív oldala (Объективная сторона преступления) 1960; A bűncselekmények minősítésének elméleti alapjai (Теоретические основы квалификации преступлений) 1963; A bűnöző személyisége (Личность преступника) 1975; Jog és magatartás (Право и поведение) 1978; A szovjet büntetőjog alapelvei (Принципы советского уголовного права) 1988 (társszerző); Milyen államot építünk (Какое государство мы строим) 1991; Társadalmi deformációk (okok, mechanizmusok és a leküzdés módja) [Социальные деформации (Причины, механизмы и пути преодоления)] 1992; Népszerű kriminológia (Популярная криминология) 1998; Válogatott művek a társadalomtudományokról (Избранные труды по социальным наукам) 2002; A bűnöző személyisége (Личность преступника) 2004; Előadások a kriminológiáról (Лекции по криминологии) 2005; Tegnap és ma: történetek

(Вчера и сегодня: Рассказы) 2006 és A motívumok küzdelme a bűnelkövetésben (Борьба мотивов в преступном поведении) 2007.

Felhasznált irodalom

О.Л. ДУБОВИК: К 90-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ВЛАДИМИРА НИКОЛАЕВИЧА КУДРЯВЦЕВА. *Nota Bene*, 2013. 595–596., Vladimir KUDRYAVTSEV: The truth about human rights. *Human Rights*, vol. 5, no. 2., (1976) 193-199., Сергей Александрович МАРКУНЦОВ, Светлана Вениаминовна ПОЛУБИНСКАЯ: Academic Views of V.N. Kudryavtsev: Научные взгляды В.Н. Кудрявцева: вчера, сегодня и завтра (к 100-летию со дня рождения), *Law Journal of the Higher School of Economics* 16 (3) (2023) 4-33., V. V. LUNEEV: Kudryavtsev: a person, a scientist, a citizen. *Lex Russica (Russian Law)*, No 10. (2014) 1146–1151., Илья Николаевич УЛИТИН, Ксения Игоревна ШКАПЕРТИНА: Учение о причинной связи в трудах академика Владимира Николаевича Кудрявцева (к 100-летию со дня рождения). *Теория и практика общественного развития*. No. 7. (2023) 265–270. *Az Orosz Tudományos Akadémia Archívumának életrajzi összefoglalója*. 2024. február 6. <https://isaran.ru/?q=ru/fund&guid=E80884A3-0DB5-AA65-D018-3BB2F866A9F5&ida=1> és Yakub Kolas *Belarusz Nemzeti Tudományos Akadémia Központi Tudományos Könyvtárának Archívuma*. 2024. február 6. <https://csl.bas-net.by/personalii/69388/kudryavcev-vladimir-nikolaevich/>.

Békés Ádám
egyetemi docens
Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Büntető Anyagi, Eljárási és Végrehajtási Jogi Tanszék
email: bekes.adam@jak.ppke.hu